

Slachtoffers van (poging tot) oplichting

onderzoek onder burgers in Nederland

samenvatting

datum	23 september 2008
opdrachtgever	WODC EWB, Henk van der Veen
auteur(s)	Marije Oudejans Corrie Vis

© CentERdata, Tilburg, 2009

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

In opdracht van het WODC-EWB heeft CentERdata een onderzoek uitgevoerd onder de leden van het CentERpanel over slachtofferschap van oplichting. Uit het panel namen 1895 leden deel aan het onderzoek dat via internet werd afgenomen. Het doel van dit onderzoek was het bepalen van de kenmerken van personen die met oplichting of pogingen daartoe te maken krijgen. Daarnaast werd onderzocht met welke vormen van oplichting men te maken krijgt. Eveneens werd gevraagd naar de behoefte aan informatiepunten bij slachtofferschap of voorzieningen om informatie in te winnen over hoe oplichting kan worden voorkomen.

Zo'n 11% van de Nederlandse bevolking heeft tussen januari 2006 en medio juni 2008 te maken gehad met enige vorm van (poging tot) oplichting. De mensen die met oplichting te maken hebben gehad, noemden gemiddeld 1.9 gevallen. Van deze pogingen tot oplichting is 31% geslaagd en 69% niet geslaagd.

Hoe worden mensen opgelicht?

Geslaagde pogingen tot oplichting vinden meestal plaats via persoonlijk contact met de oplichter(s), via een zelf gevonden website of contact via familie of vrienden. Dit in tegenstelling tot de niet-geslaagde pogingen, daar gaat het meestal om benadering via e-mail of telefoon en in veel mindere mate om persoonlijk contact met de oplichter(s). Kennelijk is het moeilijker om een oplichter te herkennen of te weerstaan in een persoonlijk contact.

Bij een meerderheid van de pogingen tot oplichting (38%) is geprobeerd het slachtoffer op te lichten in verband met geld (vragen om geld voor een niet-bestaand doel, lenen van geld). Circa 20% van de pogingen tot oplichting had volgens de slachtoffers te maken met producten en bij eveneens 20% had de oplichting met dienstverlening te maken. In 13% van de gevallen is getracht het slachtoffer te verleiden met de kans op winst of rendement. Uit een specifiekere omschrijving van de pogingen tot oplichting komt naar voren dat bij de geslaagde pogingen tot oplichting het meestal gaat om een product dat werd betaald en niet geleverd of in een minder goede staat verkeerde dan vooraf werd gesteld (29%). Bij de niet-geslaagde pogingen wordt het meest gesproken over het afhandig maken van geld onder valse voorwendselen (46%). Hierbij wordt (vaak telefonisch of per e-mail) getracht het slachtoffer geld te laten betalen of voorschieten met in het vooruitzicht een groter bedrag of het winnen van een prijs.

Bij de geslaagde oplichtingspogingen gaat het in meer dan de helft van de gevallen (57%) om bedragen onder de 500 euro, bij 22% om bedragen tussen 500 en 10000 euro en bij 6% om 10000 euro of meer. Het bedrag dat met de oplichting gemoeid is, is voor de niet-geslaagde pogingen bij één op de twee mensen onbekend of niet van toepassing.

Wat is de invloed van ingrijpende gebeurtenissen?

Mensen bij wie een poging tot oplichting is geslaagd, geven vaker aan dat ze in die tijd een ingrijpende gebeurtenis hebben meegemaakt (31%) dan degenen bij wie de poging niet is geslaagd (5%).

Mensen bij wie een poging tot oplichting is geslaagd, geven minder vaak aan dat ze stappen hebben ondernomen om de betrouwbaarheid van het aangeboden na te gaan (23%) dan degenen bij wie de poging niet is geslaagd (34%). Opvallend is dat de mensen die slachtoffer zijn van een geslaagde poging tot oplichting én een ingrijpende gebeurtenis meemaakten ten tijde van de oplichting juist meestal géén stappen hebben ondernomen om de betrouwbaarheid van de aanbieding te verifiëren.

Hoe reageren slachtoffers?

De helft van de geslaagde pogingen tot oplichting wordt bij de politie of op een andere manier (bijvoorbeeld op een internetforum) gemeld. Is de poging niet geslaagd, dan stapt men in een kwart van de gevallen naar de politie of een ander meldpunt. Als men geen melding maakt van het voorval, komt dit voornamelijk omdat men het gebeurde niet zo belangrijk acht of omdat geen financiële schade werd geleden.

Mensen die te maken hebben gekregen met oplichting, hebben in 1 op de 5 gevallen een hulplijn of helpdesk gemist waar zij terecht konden met hun verhaal. Ongeveer 2 op de 5 slachtoffers van oplichting zouden graag zien dat er een telefoonlijn of website komt waar men informatie over oplichting kan inwinnen. Onder niet-slachtoffers is deze behoefte om zich te kunnen wapenen tegen oplichting een stuk kleiner; van deze mensen zegt 1 op de 5 deze wens te hebben.

Welke mensen worden opgelicht?

De mensen die tussen 2006 en medio 2007 met (poging) tot oplichting te maken hebben gehad, hebben ook vóór 2006 al vaker te maken gehad met oplichting (19%) dan degenen die tussen 2006 en medio 2007 niet met oplichting te maken hadden (10%).

Of de oplichter in zijn poging slaagt of niet, blijkt voornamelijk af te hangen van de wijze waarop de poging wordt aangepakt. Echter, het hangt van de *persoon* af of iemand in aanraking komt met oplichting. Leeftijd, opleiding, of men betaald werk doet, woonvorm, het soort woning en of men religieus is, hangen samen met de mate waarin men met oplichting te maken krijgt.

Personen met weinig vertrouwen in mensen zijn vaker met oplichting in aanraking gekomen dan personen met veel sociaal vertrouwen. Vertrouwen en oplichting hangen samen, maar er kan geen oorzakelijk verband worden aangetoond.

De mate van eenzaamheid onderscheidt personen die met oplichting te maken hebben gehad van de personen die er niet mee te maken kregen; heeft men met

oplichting te maken gehad dan scoort men hoger op zowel emotionele als op sociale eenzaamheid.

Personen die meer geneigd zijn de leiding te nemen hebben vaker met oplichting te maken. Alhoewel hier een significante relatie tussen deze twee variabelen kan worden aangetoond, kan wederom geen uitspraak worden gedaan over wat in dit verband de oorzaak is, en wat het gevolg.

De mate van internetgebruik maakt verschil tussen het wel of niet in aanraking komen met oplichting; naarmate men vaker nieuws via het internet leest, wordt de kans groter dat men met oplichting te maken krijgt.

Om er achter te komen in welke mate de hierboven beschreven variabelen voorspellen of iemand met oplichting in aanraking komt, is een logistische regressie-analyse uitgevoerd. De factoren sociale eenzaamheid en emotionele eenzaamheid laten in dit model geen significant effect zien op oplichting. Ook leeftijd blijkt in dit model geen voorspellende waarde te hebben.

Variabelen die het sterkste effect hebben op de kans dat iemand met oplichting in aanraking komt, zijn de woonvorm en de belangrijkste bezigheid. Als iemand werkt wordt de kans groter dat iemand met oplichting te maken krijgt (ten opzichte van *niet* werkend). Bij werkende personen is deze kans 1.8 keer zo groot; bij personen die tijdelijk niet werken is dit 2.1.

Bij de variabele woonvorm is te zien dat alleenstaanden een grotere kans hebben om te worden opgelicht dan samenwonenden. Uit de analyse blijkt namelijk dat wanneer iemand samenwoont (zonder kinderen) de kans 1.5 keer zo groot is (ten opzichte van alleenstaanden zonder kinderen) dat deze persoon *niet* wordt opgelicht. Woont iemand samen en heeft deze persoon kinderen in huis wonen, dan is de kans zelfs 2 keer zo groot dat hij *niet* wordt opgelicht (ten opzichte van alleenstaanden zonder kinderen).

Heeft men een havo/vwo/mbo opleiding, dan wordt de kans dat iemand is opgelicht 1.6 keer zo groot in vergelijking met iemand die alleen basisschool of vmbo heeft gedaan. Heeft men hbo/wo gevolgd, dan is de kans 1.9 keer groter (dan bij lager opgeleiden).

Tussen het vertrouwen in mensen en de mate waarin men wordt opgelicht bestaat een zogenaamd *negatief* verband. Naarmate iemand mensen meer vertrouwt is de kans 1.3 keer zo groot dat deze persoon *niet* is opgelicht. Is men religieus dan is de kans eveneens 1.3 keer zo groot dat men *niet* is opgelicht de afgelopen twee jaar.